

EEN NIEUW TYPE PELGRIMSINSIGNE VAN SINTE KUNERA

Het Kunerafeest, dat dit jaar na vele eeuwen wederom in Rhenen gevierd werd, was aanleiding om in een artikel¹⁾ nader in te gaan op het feest dat in 1571 aldaar ter ere van Kunera plaatsvond. Er wordt verwezen naar de Kerkrekening van Rhenen over 1571²⁾ waarin twee posten voorkomen betrekking hebbende op betalingen aan „Adriaen van Harn iJc en XXV pont loots, daermee teijckenen afgegoten heeft voor die pelgrims” en aan „Sweer Hendricksz van iJc pont loijen teijckens te gieten voor die pelgrims”. Aan de hand van het gewicht van een bewaard gebleven pelgrimsinsigne van Kunera, wegende circa 18 gram, komt Deys, uitgaande van een gewicht van 425 pond lood op basis van circa 485 gram per pond, tot de conclusie dat in 1571 ongeveer 11.800 pelgrimstekens gegoten zouden zijn.

Uit de Kerkmeesters rekeningen van Rhenen over de jaren 1519-1522 blijkt, dat dan reeds pelgrimstekens in gebruik waren, alhoewel daar alleen sprake is van „silveren teykenen ende vergulden teykenen”, waarvoor XVII gulden werd betaald³⁾.

Aan de rekening over 1572-1573 kan worden ontleend, dat aan „Gerrit Vastrick voor C en X pont loods, dat pont 1 st. daarvan gegoten zijn teykenen voor die pelgrims” een bedrag van V g. X st. betaald moest worden. Ook komt de post voor „Van waeghgelt om tselfde loot te wegen” van 1½ st., terwijl blijkt dat de gieter „Sweer Verhuet van 1 C en X pont loyen teyckens te gieten, dat pont ½ st.” betaald krijgt, „facit II g XV st.”⁴⁾. Gerrit Vastrick leverde dus het lood, dat lood werd gewogen om het exacte gewicht vast te stellen en Sweer Verhuet zorgde voor het gietproces. De betaling daarvoor vond plaats op basis van het in dat jaar gebruikte gewicht van 110 pond. Onduidelijk is wat hier onder „lood” moet worden verstaan. Is hier al sprake van een bepaalde alliage? Is er al tin - dat veel duurder dan lood was - toegevoegd om een kwalitatief beter produkt te verkrijgen? Aan de hand van metaalanalyse kon bij andere typen pelgrimsinsignes worden vastgesteld, dat daar sprake is van een lood-tin alliage met - weliswaar wisselende percentages - tin als toevoeging.

Of werden de drie tot dusverre gevonden insignes van Kunera van zuiver lood gemaakt en zou dat de oorzaak kunnen zijn, dat deze insignes als gevolg van aantasting van het materiaal zo slecht bewaard zijn gebleven? Dit dient door analyse nader te worden onderzocht.

Deze slechte conditie kan echter ook een gevolg zijn van de omstandigheden waaronder dat insigne in de grond bewaard bleef. Want bepalend voor de kwaliteit van de conservering zijn bijvoorbeeld vochtige (mest of huisafval) lagen, die zorgen voor bescherming tegen oxydatie en temperatuursinvloeden.

Recentelijk is een vijfde exemplaar van een Kunera pelgrimsinsigne ontdekt⁵⁾. Dit exemplaar werd door een amateur-archeoloog met een metaaldetector gevonden in losse grond afkomstig uit Wijk bij Duurste-

de. Tijdens de vondst is als gevolg van wortelgroei het toen nog gave insigne in twee gedeelten geborgen, die echter wel aaneenpassen.

Het is belangrijk, dat dit Kunera insigne van geheel afwijkende vorm is dan de eerder bekend geworden en gepubliceerde insignes^{1,6)}.

De uitvoering is verfijnder, de kwaliteit veel beter, zowel afmetingen, afbeeldingen en text wijken af. De afmetingen bedragen 66 mm hoog, 45 mm breed, 2 mm dik en het gewicht bedraagt 21 gram. Ook hier drie figuren, die elk op zich staan in een eigen nis voorzien van een dakvormige afsluiting. Kunera staat in het midden en draagt op het door een nimbus omgeven hoofd een kroon. Zij houdt haar handen gevouwen voor het lichaam. De dakvormige bekroning is hoger dan die aan haar beide zijden en is versierd met een klaverbladvormige top. Aan haar linkerzijde staat de koningin, die herkenbaar is door een kroon op haar hoofd. Aan haar rechterzijde staat haar dienaar, die door haar borstswelvingen duidelijk als vrouw herkenbaar is. De koningin en de dienaar houden de uiteinden van de om de Hals van Kunera geslagen wurgdoek vast. Zoals aangeduid zijn de dakvormige nisbekroningen boven deze beide figuren iets lager dan die boven Kunera. Opvallend is de olopende balk, die

tussen de rechter en de midden dakbekroning aangebracht is en die voorzien is van een draagoog.

Er is geen enkele aanwijzing, dat er oorspronkelijk ook ter linkerzijde een dergelijke balk met draagoog aanwezig is geweest. Aangenomen mag dan ook worden, dat dit insigne van slechts één draagoog voorzien was, bestemd om te bevestigen op pelgrimshoed of -jas.

Van verschillende pelgrimsplaatsen zijn leistenen gietmallen bekend en er mag gevoegelijk worden aangenomen dat ook de Rhenense Kunera insignes in dergelijke stenen mallen vervaardigd werden. De beeldsnijder, die dergelijke gietmallen moest maken, diende over groot vakmanschap te beschikken en gezien de kwaliteit van het vorenbeschreven insigne was dit hier zeker het geval.

Toch is er bij het snijproces een fout gemaakt, welke tot gevolg had dat de letters U en N verwisseld werden, waardoor de text op de schriftband, onder de drie figuren kwam te luiden:

S N U T E * . * K U N E R A

Deze fout, die ook bij andere insignes blijkt voor te komen, heeft echter niet verhinderd, dat - zoals uit de vondst bij Wijk bij Duurstede blijkt - dit insigne toch gegoten en verspreid werd.

Ten aanzien van de datering past voorzichtigheid. Het insigne werd in losse context gevonden, zodat er geen mogelijkheid is een datering te bepalen aan de hand van bijvondsten. Ook de kleding kan moeilijk een basis vormen voor een juiste datering en schrijver dezes is er geenszins zeker van dat een datering in de XV eeuw, zoals aangeduid bij het in Heteren gevonden Kunera insigne, wel juist is⁶). Een datering eerste helft XVI eeuw is aannemelijker, gebaseerd op de vormgeving van het insigne, het lettertype en het feit, dat ook het in Amsterdam (grond Waterlooplein) ge-

vonden exemplaar⁷) eerder in de XVIe dan in de XV eeuw gedateerd moet worden.

Zou het kunnen zijn, dat het fraaier en veel gedetailleerder uitgevoerde in Wijk bij Duurstede gevonden insigne dateert uit de periode toen de Kunera-verering in Rhenen hoogtij vierde, terwijl tegen de tijd dat de feesten gingen verlopen kwalitatief minder goed uitgevoerde, minder wegende en derhalve goedkopere insignes in omloop werden gebracht?

Gehoopt moet worden, dat verder onderzoek door beroeps- en amateur-archeologen in de komende jaren nog meer insignes afkomstig uit Rhenen en betrekking hebben op Kunera tevoorschijn zal brengen. Misschien blijkt dan wel dat er nog andere vormen gebruikt werden.

Ten slotte mag de vraag gesteld worden waarom Sinte Kunera in het algemeen in het hedendaagse taalgebruik met een „C“ geschreven wordt.

„De teekenen ende mirakelen, die God almachtig gedaen heeft door die heylighe maget ende martelaressen Sinte Kunera“, „Van Sinte Kunereren Vaert“ en de „Sunte Kunera teykenen“ dienen aanleiding te geven tot heroverweging van het woordgebruik rond de naam van deze Heilige.

H. J. E. van Beuningen

Noten

1. Dr. H. P. Deys. Het Cunerafeest in Rhenen in 1571. Oud Rhenen - 6e Jrg. Nr. 2 juni 1987 en Oud-Utrecht 60e Jrg. Nr. 7-8, 1987 blz. 75 t/m 79.
2. Oud archief Rhenen 763.
3. Dr. A. Johanna Maris. Van Sinte Kunereren Vaert. Jaarboek Oud Utrecht 1945/1946, blz. 214 t/m 219. Domkapittel, Rijksarchief Utrecht, 4371.
4. Utrechtse Statenarchief. Kerkmeesters te Rhenen (no. 159). Rekeningen over 22 Februari 1571 - 22 Februari 1574, meer in het bijzonder de rekeningen over 1572/73.
5. Collectie H. J. E. van Beuningen - Cothen Inv. Nr. I. 1146.
6. Trudy Heijenga. Oud-Utrecht. September 1983.
7. Collectie H. J. E. van Beuningen - Cothen Inv. Nr. I. 0517.

NIEUWE LEDEN

D. van Arkel	Utrecht	Mevr. B. Meihuizen-Bitter	Utrecht
Mevr. A. Bakker	Utrecht	G. Miks	Utrecht
Blackwell's, NEBS Dept.,	Oxford, Eng.	Mr. drs. M. van Montfoort	Utrecht
Mevr. H. Bol-Doeleman,	Utrecht	E. P. Nagelkerke	Utrecht
Mr. drs. I. van den Broek	Utrecht	Mevr. T. Poortenaar-Sikkema	Bilthoven
Mevr. I. van Daalen	Utrecht	H. P. Puts	Rijswijk
H. J. A. van Dam	Utrecht	A. J. P. Raat	Utrecht
J. J. H. Dekker	Utrecht	D. Rietbergen	Utrecht
C. J. M. Denneman	Utrecht	Mevr. A. Rottier	Utrecht
Boekhandel Edzes B.V.	Groningen	M. E. H. Schouten	Utrecht
Th. Ferkranus	Veenendaal	B. V. Slot	Utrecht
M. Godron,	Amsterdam	Drs. C. G. M. Smit	Utrecht
R. Gröben	Schiedam	J. J. Smit	Utrecht
Mevr. J. W. G. Haverkamp	Utrecht	Mevr. M. Th. Sterringa-Wijmans	Hilversum
J. van der Heijden	De Bilt	J. M. Uppelschoten	Utrecht
D. Hoek	Utrecht	Mevr. A. van Vaalen	Utrecht
Universiteitsbibl. Katholieke Universiteit	Nijmegen	W. N. van Wijngaarden	Bunnik
Mr. H. H. W. Kernkamp	Utrecht	M. I. M. van Zijl	Houten